

<https://interscience.uz/>

ISSN 2181-1709 (P)

ISSN 2181-1717 (E)

SJIF: 3,546 (2020)

2022/№ 9

**ТАЪЛИМ ВА
ИННОВАЦИОН
ТАДҚИҚОТЛАР**

**ОБРАЗОВАНИЕ И
ИННОВАЦИОННЫЕ
ИССЛЕДОВАНИЯ**

**EDUCATION AND
INNOVATIVE
RESEARCH**

ТАЪЛИМ ВА ИННОВАЦИОН ТАДҚИҚОТЛАР
ОБРАЗОВАНИЕ И ИННОВАЦИОННЫЕ ИССЛЕДОВАНИЯ
EDUCATION AND INNOVATIVE RESEARCH

№ 9, 2022
сентябрь

Муассис: Бухоро давлат университети Фан ва таълим МЧЖ Бош муҳаррир: Маъмуров Баҳодир Бахшуллаевич Жамоатчилик кенгаши раиси: Хамидов Обиджон Хафизович, Бухоро давлат университети ректори Таҳририят кенгаши раиси: Махмудов Мэлс Ҳасанович Масъул котиб: Акрамова Гулбаҳор Ренатовна Техник муҳаррир: Давронов Исмоил Эргашевич Таҳририят манзили: Бухоро шаҳар, Қ.Муртазов кўчаси, 16-уй Телефон: +998(90)744-00-22 E-mail: eirjurnal2020@gmail.com Журналнинг электрон сайти: www.interscience.uz Журнал ОАК Раёсатининг 2021 йил 30 сентябрдаги 306/6-сон Қарори билан ПЕДАГОГИКА, ПСИХОЛОГИЯ, ФИЛОЛОГИЯ, ТАРИХ ФАНЛАРИ бўйича фалсафа доктори (PhD) ва фан доктори (DSc) илмий даражасига талабгорларнинг диссертация ишлари юзасидан асосий илмий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхатига киритилган Босишга рухсат этилди: 30.09.2022 й. Қоғоз бичими 60x84 1/8. Б/т.12,5. Буюртма рақами 12 «FAN VA TA'LIM» нашриётида чоп этилди. Бухоро шаҳар Журнал 28.07.2021 йилда 9305 рақами билан Ўзбекистон Омма- вий ахборот воситалари давлат рўйхатидан қайта ўтган Журнал 2020 йилда ташкил топди ва 2 ойда 1 марта чоп этилди. 2021 йил ноябрь ойидан бошлаб хар ойда 1 марта ўзбек, рус ва инглиз тилларида чоп этилади «Таълим ва инновацион тадқиқотлар» халқаро илмий-ме- тодик журналидан кўчириб босиш таҳририятнинг розилиги билан амалга оширилади Мақолада келтирилган фактларнинг тўғрилиги учун муаллиф масъулдир	07.00.00 – ТАРИХ ФАНЛАРИ	
	Амонова Ф. С. Бухорода банклар фаолияти (XIX аср охири ва XX асрнинг биринчи ярми)	7
	Очилов А. Т. Бухоро воҳасида олиб борилган илк археологик тадқиқотлар	16
	Абдурасулов Х. Базары Туркестана или где Запад встречается с «Востоком»	28
	Худайбердиева Г. Х. 1920-1990 йилларда Ўзбекистондаги маданий жараёнлар (Сурхондарё мисолида)	36
	10.00.00 – ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ	
	Худойкулова М. А. Мустақиллик йилларида баҳсдаги адабий-назарий муаммолар талқини	44
	Ganiyev D. S. Unli va undosh tovushlarni o'qitishda adabiy talaffuzni shakllantiruvchi mashq va topshiriqlardan foydalanish	53
	Xolboyeva M. U. Alisher Navoiy va futuvvat talqini	60
	Bayimbetova M. B., Kurbanbaev D. A. The expression of the need to perform an action in the modality category of the english and karakalpak languages	65
	Бабаева Ш. Б. Инновационный подход к моделированию синтаксических понятий родного (русского) языка	73
	Usarova L. Arxetip obrazlarning badiiy xususiyatlari	78
	13.00.00 – ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ	
	Djurayev D. U. Geografik atamalarining ko'p tilli elektron lug'atini yaratish jarayonida ko'p tilli muhitning lingvistik xususiyatlari	84
	Ismadiyarov Y. U. Kasbiy faoliyatning o'ziga xosligi oliy ta'lim tizimidagi menejer-innovator	89
	Ибрагимова Г. Н. Бўлажак педагогларнинг касбий маҳоратларини ошириш йўллари	94

Чориева Д. А. Педагогик-психологик диагностика фаолияти билан шуғулланувчи шахсга қўйиладиган талаблар	99
Жабборова О. М. Бошланғич таълим методикасини инновацион такомиллаштириш асослари	103
Odilxo‘jazoda N. B., Mamajonov Sh. A. Oliy ta’lim muassasalari kimyo o‘qituvchilari kasbiy kompetentligini aniqlash metodikasi	115
Urokov Sh. R. Oliy ta’lim muassasalari professor-o‘qituvchilarining kasbiy faoliyatning ilmiy asoslari	121
To‘raeva O. Yangi O‘zbekiston sharoitida maktabgacha ta’lim tizimining o‘ziga xosligi	126
Саидова Х. Таълим сифатини таъминлашда миллий ва хорижий тажрибалар	131
Тураханов А. А. Акмеологик ёндашув асосида чақириқча ҳарбий таълим йўналиши талабаларининг жисмоний-тактик кўникмаларини ривожлантириш компонентлари	137
Usmanova K. Kh. Didactic support for the development of the culture of communication of english-speaking students	144
Хуррамов Р. С. Оғзаки машқлар ёрдамида бошланғич синф ўқувчилари эвристик фикрлашини ривожлантиришнинг методик асослари	153
Kurbanova F. K. Some significant points for developing intercultural competence	164
Mamajonov Sh. A., Odilxo‘jazoda N. B., Jo‘raev X. M. Oliy ta’lim muassasalari kimyo o‘qituvchilarining ekologik kompetentlik darajasini rivojlantirish	170
Saidova N. M. G‘afur G‘ulom asarlarini immanent va kontekst yondashuvlari asosida tahlil qilish	177
Muxtarova Shaxnoza Mashrabovna Maktab o‘quvchilarida matn bilan ishlash ko‘nikmalarini rivojlantirish	183
Quzmanova G. B. O‘quvchilarning ijtimoiy kompetentligini ijtimoiy tarmoqlar vositasida rivojlantirishning nazariy va amaliy jihatlari	190
Мирзорохимов О. К. Патриотическое воспитание детей дошкольного возраста	198
Хасанбоев Х. Х. Ҳарбий педагогика: муаммо ва ечимлар	204
Jumayeva F. F. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida huquqiy ongini shakllantirishda pedagogning kreativligi	214
Muxitdinova N. M. Bolalarni intellektual rivojlantirishda jismoniy mashqlarning o‘rni va ahamiyati	219

БОШЛАНҒИЧ ТАЪЛИМ МЕТОДИКАСИНИ ИННОВАЦИОН ТАКОМИЛЛАШТИРИШ АСОСЛАРИ

<https://doi.org/10.53885/edinres.2022.9.09.015>

Жабборова Онахон Маннаповна

*Чирчиқ давлат педагогика университети Бошланғич таълим
методикаси кафедраси мудири, п.ф.ф.д. (PhD)*

Аннотация. Мақолада бошланғич таълим методикасини инновацион такомиллаштириши асослари, назарий хусусиятлари, тажрибалари ва амалиётимасалалари таҳлил этилган. Мазкур масалага доир инновацион ёндашувлар, қарашлар ва методологик тавсиялар умумлаштирилган. Бошланғич таълим методикасини инновацион такомиллаштиришининг амалий аҳамияти ёритиб берилган. Олий педагогик таълим жараёнида бошланғич таълим методикасини инновацион ёндашувлар асосида ўқитиш билан бўлажак бошланғич синф ўқитувчиларини касбий тайёрлаш самарадорлигига эришиш йўллари белгиланган.

Калит сўзлар: таълим, бошланғич, методика, инновация, назария, тажриба, амалиёт, ёндашув, зарурият, билим, кўникма, малака

ОСНОВЫ ИННОВАЦИОННОГО СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ МЕТОДОЛОГИИ НАЧАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Джабборова Онахон Маннаповна

*Чирчикский государственный педагогический университет,
заведующий кафедрой методики начального образования, кандидат
педагогических наук (PhD)*

Аннотация. В статье анализируются вопросы основы инновационной совершенствование методики начального образования, её теоретические специфика, опыты и методические вопросы доказано. По данному вопросу обобщено инновационные подходы, взгляды и методические рекомендации. Освещено практические значимость совершенствование методика начального образования. Показано обучение методика начального образования в высшей педагогические образованиях на основе инновационных подходы и дана практическая результаты подготовки будущих учителей начальных классов.

Ключевые слова: образование, начальное, методика, инновация, теория, опыт, практика, подходы, необходимость, знание, навыка, умение.

BASES OF INNOVATIVE IMPROVEMENT OF THE METHODOLOGY OF PRIMARY EDUCATION

Jabborova Onakhon Mannapovna

*Chirchik State Pedagogical University, Head of the Department of
Methods of Primary Education, Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)*

Annotation. The article analyzes the issues of the basis of innovative improvement of the methodology of primary education, its theoretical specifics, experiments and methodological issues are proved. On this issue, innovative approaches, views and methodological recommendations are summarized. The practical significance of improving the methodology of primary education is highlighted. The teaching methodology of primary education in higher pedagogical education is shown on the basis of innovative approaches and the practical results of the training of future primary school teachers are given.

Key words: education, primary, methodology, innovation, theory, experience, practice, approaches, necessity, knowledge, skill, skill.

КИРИШ. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2022 йил 6 июлдаги ПФ-165-сон Фармони билан тасдиқланган “2022-2026 йилларда Ўзбекистон Республикасининг инновацион ривожланиш Стратегияси”да таълим тизимида инновацион ривожлантиришни амалга ошириш ва “ақлли таълим” концепцияси асосида рақамли технологияга ўтиш вазифалари белгиланган [1]. Шу жиҳатдан бошланғич таълим методикасини инновацион такомиллаштириш масаласи бўйича илмий-назарий ва амалий-методик ишланмаларни амалга ошириш долзарб бўлиб турибди. Бошланғич таълим методикаси динамик ривожланиб боровчи жараён бўлиб, инновацион жамият шароитида унинг асосларини янгича ёндашувлар асосида такомиллаштириш тақозо этилади [2].

НАТИЖАЛАР. Мазкур масалалар бўйича педагогик илмий-тадқиқотларда баён қилинган назарий ҳулосалар ва методологик ёндашувларни умумлаштириш мақсадга мувофиқ ҳисобланади. Бизнинг ёндашувимизга кўра, бошланғич таълим методикасини инновацион такомиллаштириш асосларида қуйидагилар муҳим ўрин тутди:

1. Бошланғич таълим методикасини такомиллаштиришнинг инновацион назарий масалалари. Ушбу масалаларни тадқиқ этиш ва улар асосида муайян назарий ҳулосаларга келиш тақозо этилади. Бунда ҳозирги замон бошланғич таълим методикасини такомиллаштиришга қўйиладиган янги талабларни белгилаб олиш, унинг инновацион хусусиятларини аниқлаш ва мазкур жараёни такомиллаштиришда интеграция омилларини ўрганиш муҳим ҳисобланади. Бу масалалар

бўйича назарий хулосаларга келиш бошланғич таълим методикасини инновацион ёндашувлар асосида такомиллаштириш учун кенг имкониятларни беради. Мисол учун, бугунги кунда бошланғич таълим методикасига янги талаблар қўйилмоқда ва бундай талабларнинг энг муҳимларини таълимнинг турли шакллари амалга оширишда самарадорликка эришиш мезонларини ишлаб чиқиш мақсадга мувофиқ бўлади. Чунки таълимнинг турли шакллари (офлайн, онлайн, масоғавий таълим) бошланғич таълим методикасининг туб асосларини ўзгартиришни тақозо этади.

2. Бошланғич таълим методикасини такомиллаштиришнинг инновацион тажрибалари. Бугунги кунда мамлакатимиз бошланғич таълим методикасида ўзига хос инновацион назарий тажрибалар юзага келганлигини эслатиб ўтиш жоиз. Шу сабабли мазкур масалада бошланғич таълим методикасини такомиллаштиришда миллий инновацион тажрибалар, хорижий тажрибалар ҳамда ўқитишнинг янгича ёндашувлари масаларига диққат қилиш долзарб бўлиб турибди. Мисол учун, бугунги кунда бошланғич таълим методикасида ижтимоий мураккаб шароитларда ҳам инновацион шакллар асосида дарс бериш тажрибаси таркиб топган. Шу сабабли бундай тажрибаларни оммалаштириш йўлидан бориш қутилган самарани беради [3]. Шунингдек, TIMSS, PISA ва STEAM каби ҳалқаро баҳолаш дастурларининг қоидаларидан фойдаланган ҳолда бошланғич таълим методикасини инновацион хорижий тажрибалар билан такомиллаштириш имкониятлари мавжуд эканлигини эслатиб ўтиш жоиз.

3. Бошланғич таълим методикасини такомиллаштиришнинг инновацион назарияси амалиёти. Таълим тизимимиз ва Педагогик фанимиз тажрибасида кейинги пайтларда бошланғич таълим методикасини такомиллаштириш бўйича ўзига хос амалиёти таркиб топди. Бунда айниқса “Бошланғич таълим педагогикаси, инновация ва интеграция”, “Бошланғич таълимда “Тарбия” фанининг ўқитиш методикаси” ҳамда “Болалар педагогикаси” янги ўқув фанларининг шакллантирилганлиги, уларнинг ўқув дастурлари ва ўқув адабиётлари ишлаб чиқилганлиги муҳим амалий самаралар ҳисобланади. Шу сабабли мазкур ўқув фанларини таълим жараёнига тадбиқ этиш тажрибаларидан келиб чиқиш янада такомиллаштириш йўналишларини ишлаб чиқиш долзарб бўлиб турибди.

Эътибор берилса, бошланғич таълим методикасини такомиллаштиришнинг инновацион назарий асослари, тажрибалари ва амалиёти мавжуд. Бу омиллардан фойдаланган ҳолда тадқиқот ишларини амалга ошириш долзарб бўлиб турибди.

Кези келганда таъкидлаш лозимки, инновацион жамият шароитида

бошланғич таълим методикасининг такомиллаштириш масаласи муҳим ҳисобланади. Чунки бундай жамиятда янгиликларнинг кўп бўлиши, маълумотларнинг сайқалланиб бориши ва ёндашувларнинг ранг-баранг бўлиши мазкур жараёни кузатиб боришни тақозо этади. Шу жиҳатдан бизнинг фикримизча, бошланғич таълим методикасини инновацион такомиллаштириш билан қуйидаги самараларга эришиш кутилади:

а) бошланғич таълим методикасининг назарияси, методлари ва технологияларидан оқилона фойдаланиш асосида мазкур жараёни инновацион жамият талабларига мослаштириб бориш;

б) бошланғич таълим методикасини инновацион такомиллаштириш билан олий педагогик таълим жараёнида уни ўқитишнинг амалий самарадорлигига эришиш ва бўлажак бошланғич синф ўқитувчиларининг методик ҳамда касбий тайёргарлигини кучайтиришга эришиш;

в) бошланғич таълим методикасини инновацион такомиллаштириш бўйича ўзига хос педагогик илмий, назарий ва технологик тадқиқотлар ҳамда ишланмаларга эришиш.

Буларнинг барчаси инновацион жамият шароитида бошланғич таълим методикасини инновацион такомиллаштиришни тақозо этади.

МУҲОКАМА. Ўзбекистоннинг янги тараққиёт даврида сифатли таълим ва унинг самарадорлиги муҳим ўрин тутди. Бунда, айниқса, бошланғич таълимнинг мамлакатимизда тутган ўрни ва аҳамияти ортиб бормокда [4]. Бошланғич таълим тизими умумий ўрта таълимнинг асосий бўғини бўлиб, унинг янги вазифалари қуйидагилардан иборат:

- аниқ, гуманитар ва табиий фанларнинг дастлабки босқичи билан ўқувчиларни таништириш;

- бошланғич синф ўқувчиларининг билим, саводхонлик ва тарбияланганлик кўникмаларини шакллантириш;

- бошланғич синф ўқувчиларини таълимнинг умумий ўрта, Президент, ижод ва ихтисослаштирилган таълим босқичларига тайёрлаш;

- бошланғич таълимга замонавий педагогик ва ахборот-коммуникацион технологияларни жорий этиш.

Эътибор берилса, Ўзбекистонда бошланғич таълим ўзига хос тизим ва вазифаларга эга. Бунда, айниқса, ўқувчиларни кейинги таълим босқичларига тайёрлаш муҳим ўрин тутди. Шу сабабли бошланғич синф ўқитувчиларига замонавий таълимнинг янги талаби ортиб бормокда.

Ўзбекистоннинг 2022-2026- йилларга мўлжалланган “Янги Ўзбекистон стратегияси”да мамлакатда “илм ва инновацияларга асосланган янги иқтисодий барпо этиш” вазифаси қўйилган. Бу вазифалар ижроси доирасида бошланғич таълимни ривожлантириш ва

унда таълим сифатига эришиш масалалари ҳам муҳим ўрин тутди. Шу маънода бошланғич таълим методикасини такомиллаштириш ва унинг воситасида бошланғич таълимни сифат жиҳатидан ривожлантириш долзарб бўлиб турибди [5].

Бугунги кундаги мамлакатимиз бошланғич таълим методикасида қуйидаги хусусиятлар кузатилади:

1) ўқув фанларини анъанавий дарс методикаси асосида ўқитишга устувор аҳамият бериш;

2) дарснинг анъанавий тушунтириш, топшириқ бериш ва баҳолаш тизимига амал қилиш;

3) ўқитувчиларнинг кўп ҳолларда дарсликлар билан чекланиб қолиши;

4) фаол ўқитувчиларнинг илғориш тажрибалари оммалашмаганлиги ва ҳ.к.

Бундай турғун бошланғич таълим методикаси кўп ҳолларда таълимнинг сифат даражасига таъсир этаётганлиги сир эмас [6]. Шу сабабли кузатишлар ва ўрганишлар шуни кўрсатадики, мамлакатимизда бошланғич таълим методикасини янгилаш ва ривожлантириш эҳтиёжи мавжуд. Бундай эҳтиёжнинг асосий сабабларини қуйидагилар ташкил этади:

а) бошланғич таълим битирувчилари таълимнинг умумий ўрта, Президент, ижод ва ихтисослаштирилган босқичларига тайёрланмоқда;

б) бошланғич таълим ўқув жараёнига ахборот-коммуникацион технологияларнинг энг замонавий шакллари жорий этиш эҳтиёжи;

в) бошланғич таълим битирувчилари орасидан иқтидорли ўқувчиларни танлаб олиш ва таълимнинг кейинги махсус босқичига йўналтириш;

г) бошланғич таълим ўқув фанларини аниқ, гуманитар ва табиий фанлар туркумларига бўлиб ўқитиш.

Буларнинг барчаси ҳозирги бошланғич таълим методикасини тубдан ўзгартириш, янгилаш ва такомиллаштиришни тақозо этади [7].

Айни пайтда, бошланғич таълим методикаси бўйича тўпланган тажрибалардан ҳам воз кечиб бўлмайди. Мисол учун, бу борада қуйидаги тажрибаларнинг мавжудлигини алоҳида таъкидлаб ўтиш жоиз:

- мамлакатимизда бошланғич таълим бўйича ўзига хос индивидуал методик тажрибалар мажмуи мавжуд;

- анъанавий дарс воситасида мавзуларни чуқур тушунтириш тажрибасини ҳам таъкидлаб ўтиш жоиз;

- кўпгина бошланғич синф ўқитувчиларининг новаторликка интилиш ҳаракатлари ҳам мавжуд.

Бундай тажрибалар бошланғич таълим методикасини янгилашда

пойдевор вазифасини ўташи керак.

Бошланғич таълим методикасининг ҳозирги ҳолатида илмий-тадқиқотлар йўналиши ҳам муҳим ўрин тутади. Мамлакатимиз педагог олимлари бу масалада қуйидаги йўналишларда илмий-тадқиқот ишлари олиб бораётганлигини таъкидлаб ўтиш жоиз:

- бошланғич таълим методикасини ахборот-коммуникацион воситаларга асосланган технологиялар билан кучайтириш;
- бошланғич таълим методикасининг назарий ва методологик масалаларини таҳлил этиш;
- бошланғич таълим методикаси манбаларини ўрганиш;
- бошланғич таълим методикасига доир хорижий тажрибаларни тадқиқ этиш.

Буларнинг барчаси ҳозирги замон бошланғич таълим методикаси ўзига хос хусусиятларга эга эканлигини кўрсатади. Шунингдек, янги Ўзбекистон шароитида бошланғич таълим методикасини такомиллаштириш долзарб бўлиб турибди. Бу борада бизнингча, қуйидаги йўналишларда илмий-тадқиқот ишларини амалга ошириш мақсадга мувофиқ бўлади:

- 1) ахборот-коммуникацион технологияларнинг компьютерли, онлайн ва масофавий шакллари бошланғич таълимга жорий этиш муаммолари;
- 2) бошланғич таълим ўқув фанларини интеграциялаш муаммолари;
- 3) бошланғич таълим дидактик жараёнини технологиялаштириш ва ўқитишда сифат самарадорлигига эришиш муаммолари;
- 4) бошланғич таълим методикасини янгилашнинг илмий, назарий ва методологик омиллари;
- 5) бошланғич таълим методикасини такомиллаштиришга доир халқаро таълим дастурлари тажрибалари.

Мазкур йўналишларда илмий, назарий ва методологик тадқиқотлар олиб бориш бошланғич таълим методикасининг ҳозирги ҳолатини ривожлантириш имконини беради.

Янги Ўзбекистон шароитида бошланғич таълим барча кейинги таълим босқичларининг негизи ҳисобланади. Чунки мамлакатимизда мактабгача таълим босқичи ташкил этилгач, бошланғич таълим мазмуни ўзгарди. Бу ўзгариш бошланғич таълим мазмунини чуқурлаштириш, бошланғич синф ўқувчиларини таълимнинг кейинги бир неча турларига тайёрлаш, бошланғич таълим ўқув фанларини ишлаб чиқиладиган Миллий ўқув дастури асосида туркумлаштириб ўқитиш, бошланғич таълимга халқаро таълим дастурларини жорий этиш ва профессионал бошланғич таълим ўқитувчиларини тайёрлаш ташкил этади. Шу сабабли бугунги кунда мамлакатимизда бошланғич таълим методикасини тубдан

ўзгартириш зарурияти мавжуд. Биз бу борада ахборот-коммуникацион технологияларнинг имкониятларидан кенг фойдаланиш лозим, деб ҳисоблаймиз. Чунки пандемия каби мураккаб шароитларда ўқитишнинг ноанъанавий шакллари асосланиш тақозо этилмоқда. Шу сабабли бундан кейин бошланғич таълим методикасида ҳар қандай мураккаб шароитда бошланғич таълимни амалга оширишда қўл келадиган ўқитиш технологияларига эга бўлишимиз керак. Бунда, айниқса, компьютер техник воситасига асосланган ахборот-коммуникацион технологияли ўқитиш жараёнининг йўлга қўйилиши муҳим ўрин тутди.

Эътибор берилса, бугунги жараён ва илмга асосланган инновацион иқтисодиёт шароити бошланғич таълим методикаси муаммоларини изчил ўрганиб боришни тақозо этади. Бу борада Чирчиқ давлат педагогика университетида “Келажак ўқитувчиси” илмий-тадқиқот лабораторияси ташкил этилганлиги ва унинг воситасида Тошкент вилоятининг бошланғич таълим муаммолари ўрганилиб борилаётганлигини эслатиб ўтиш жоиз. Бундай тажрибалар мамлакатимизда бошланғич таълим методикасини замон талаблари асосида янгилаш ва ривожлантириш учун ўзига хос тажриба майдони бўлишини идрок этиш керак. Чунки бугунги талабларга жавоб берадиган бошланғич таълим методикасига эга бўлиш билан таълимнинг бу босқичини ривожлантириш мумкин. Бу вазифаларнинг ижроси жараёнида бошланғич таълимдан манфаатдор барча шахслар иштирок этиши ва уларни тўлиқ идрок қилиб олиши керак.

Президентимизнинг 2020-йилдаги Мурожаатномасида бошланғич таълимни ривожлантириш бўйича белгиланган янги йўналишлар қуйидагилардан иборат: “Болаларнинг таҳлилий ва креатив фикрлаш фикрлаш қобилиятини ривожлантириш учун уларга сермазмун ва тушунарли дарсликлар яратиш зарур. Бу борада келгуси ўқув йилидан бошланғич синфларда давлат таълим стандарти ўрнига, илғор хорижий тажриба асосида болага ортиқча юклама бермайдиган “Миллий ўқув дастури” жорий этилади”. Демак, бошланғич таълимни ривожлантиришнинг янги йўналишлари сифатида қуйидагилар идрок этилади:

1. Болаларни таҳлилий ва креатив фикрлаш қобилиятини ривожлантириш. Мазкур биринчи йўналишга кўра, бошланғич таълимни ривожлантиришнинг талабларидан бири ўқувчиларни таҳлилий ва креатив фикрлашга ўргатишдир. Унга кўра, 7-11 ёшли ўқувчилар мантиқли, аниқ ва тушунарли фикрлаш кўникмасини эгаллаши ҳамда ўз қизиқишига кўра бирор ижодий йўналишга йўналтирилиши лозим. Бу вазифани амалга ошириш учун бошланғич синфларда ўқитиладиган ижтимоий ва аниқ фанларни интеграциялаш, уларда фикрлаш ва креатив

ёндашиш асосларини белгилаб қўйиш, мавзулар материалларини имкон қадар ижодий фойдаланишга мослаштириш тақозо этилади. Бу вазифалар амалий фаолиятдаги бошланғич синф ўқитувчиларининг ижодий фаолият кўрсатиши ва бўлажак ўқитувчиларнинг ўз ижодий кўникмасини эгаллаши кераклигини кўрсатади. Шу сабабли бугунги кунда бўлажак бошланғич синф ўқитувчилари олдида таҳлилий фикрлаш ва креатив фаолият кўрсатиш кўникмасини эгаллаш, келгусида уларни бошланғич синф ўқувчиларида шакллантириш малакаси билан қуролланиш муҳим бўлиб турибди. Чунки, бундай кўникмаларга эга бўлган ўқитувчи ўқувчиларда таҳлилий фикрлаш ва ижодий ёндашиш кўникмаларини шакллантириш имкониятларига эга бўлади. Шу сабабли ҳозирги педагогик таълим жараёнида бошланғич синфларда ўқитиладиган фанлар бўйича аниқ билимларни эгаллаш асосий вазифалардан биридир.

2. Сермазмун ва тушунарли дарсликлар яратиш. Бошланғич таълимни ривожлантиришнинг бу янги йўналишига кўра, дарсликлар таҳлиллардан ўтказилиши ва уларнинг мазмунига қўшимча материаллар киритилиши тақозо этилади. Бу ўринда “Сермазмун” тушунчаси бошланғич синф фанлари дарсликларининг ўқув материалларига бой бўлиши, янги маълумотлар билан тўлдириш имкониятига эгаллиги ва тажрибали ўқитувчиларнинг ёндашуви акс этишини англатади; “Тушунарли” – бу тушунча дарсликларнинг мазмуни, улардаги маълумотлар ва материаллар бошланғич синф ўқувчиларига қизиқарли, уларни мотивацияга ундайдиган ва фикрлашга ўргатадиган маънони англатади. Шу сабабли бу ўринда сермазмун ва тушунарли дарсликлар яратиш йўналишини инновацион усулдаги ёндашувларни амалиётга татбиқ этиш тушунилиши керак. Мисол учун, бугунги кунда бошланғич синф дарсликларининг масофадан туриб ўқитиш имконини берадиган электронвариантларинияратишдолзарббўлибтурибди. Чунки, ижтимоий мураккаблик даврида масофавий таълимнинг ўрни аҳамиятли эканлиги маълум бўлди, шу сабабли, бизнинг фикримизча, бошланғич синф дарсликларининг ҳар бирини масофадан туриб ўқитиш имкониятларига мослаштириш керак ва уларнинг электрон вариантларини тажриба-синов ишларидан ўтказиш долзарб вазифалардан бўлиб турибди.

3. Янги асосдаги Миллий ўқув дастурини амалиётга жорий этиш. Бу йўналишга кўра, 2021-2022- ўқув йилидан бошлаб бошланғич таълимда яхлит ва узвий характерига эга Миллий ўқув дастури амалиётга киритилади. Мазкур дастурнинг моҳияти шундан иборатки, унда фанларнинг ўзаро боғлиқлиги, мавзуларнинг такрорланмаслиги, бошланғич синфларда ўқув фанларининг интеграциялашган турларини жорий этиш ва, энг асосийси, ўқувчиларни ижодий фикрлаш қобилиятини

ривожлантиришга йўналтирилган ўқув фанларини ўқитиш кўзда тутилган. Миллий дастурнинг яна бир характерли хусусиятларидан бири – унда бошланғич синфларда хорижий тажрибаларни кенг татбиқ этиш назарда тутилган. Айни пайтда, ўқитишнинг миллий характери, менталитети ва хусусиятлари ўқув фанларида сақланиб қолади. Асосий эътибор бошланғич синф ўқувчиларининг когнитив фикрлаш, креатив-ижодий интилиш ҳамда фаоллик ва интиливчанлигини шакллантиришга қаратилади. Шу сабабли амалий фаолиятдаги бошланғич синф ўқитувчилари мазкур ўқув дастури бўйича атрофлича тушунча ва кўникмага эга бўлиши тақозо этилади. Шунингдек, олий таълим муассасаларида бўлажак бошланғич синф ўқитувчилари амалга киритилаётган Миллий ўқув дастури бўйича билим, кўникма ва малака билан қуроллантирилиши асосий вазифалар сифатида белгиланмоқда. Бизнинг ёндашувимизга кўра, келгуси ўқув йилидан бошлаб бошланғич таълим ўқув йўналишини янада такомиллаштириш ҳамда замон талабларига, хусусан, Миллий ўқув дастури талабларига мослаштириш тақозо этилади.

Эътибор берилса, Президентимизнинг Мурожаатномасида ҳам бошланғич таълимни ривожлантиришнинг ана шу уч йўналиши муҳим вазифа сифатида белгиланганлиги аён бўлади. Мазкур вазифаларнинг табиий ижроси қуйидагилардан иборат:

- бўлажак бошланғич синф ўқитувчилари мазкур уч йўналишдаги янги йўналишларни тўлиқ ўзлаштириши керак;
- олий таълим муассасаларида фаолият юритаётган профессор-ўқитувчилар мазкур вазифаларни илмий, амалий ва методик жиҳатдан ижро этиш ишланмаларини яратиши зарур;
- амалий фаолиятдаги бошланғич синф ўқитувчилари мазкур йўналишларни ўзлаштириши ва янги ўқув йилидан киритиладиган Миллий ўқув дастури бўйича аниқ тушунчага эга бўлиши муҳимдир.

Мазкур янги йўналишларнинг ижросини сифатли таъминлаш “Ёшларни қўллаб-қувватлаш ва аҳоли саломатлигини мустаҳкамлаш” йилида амалга ошириладиган устувор вазифалар таркибига киради. Шу жиҳатдан мазкур йўналишларни тўлиқ ва аниқ идрок этилиши, уларнинг ижроси учун ҳар биримиз фаол иштирок этишимиз зарурдир.

Ўзбекистонда янги барпо этилаётган Учинчи Ренессанс даврида бошланғич таълимни сифатли ривожлантириш ва унинг самарадорлигига эришиш учун таъкидлаб ўтилган янги йўналишлар муҳим асос бўлиб хизмат қилади. Шу сабабли бунда қуйидагиларга эътибор бериш мақсадга мувофиқдир:

- олиб борилаётган илмий изланишларни ва уларнинг ечимларида бошланғич таълимни ривожлантиришнинг янги йўналишларига оид

таклифлар билан бойитиш;

- олий таълим жараёнида ўқитилаётган фанларни мазкур йўналишлар билан тўлдириш;

- матбуотда эълон қилинаётган илмий ишланмаларда бошланғич таълимни ривожлантиришнинг янги йўналишлари бўйича методик тавсиялар бериш;

- амлаий фаолиятда бошланғич таълимни ривожлантиришнинг янги йўналишларини тарғибот қилиб бориш.

Бундай ёндашув бошланғич таълимдан манфаатдор ҳар бир шахс учун муҳимдир. Шу сабабли Президентимиз Мурожаатномасини қайта-қайта ўқиш, унда таълимга оид қўйилган барча вазифаларни ўзлаштириш ва унинг ижросида иштирок этиш муҳимдир. Бунда бошланғич таълимни ривожлантириш вазифаларини узлуксиз умумий таълим вазифаларининг ижроси билан боғлиқ ҳолда олиб бориш тақозо этилади. Ўзтибор берилса, бошланғич таълимни ривожлантиришнинг янги йўналишларини амалга оширишда илмий, ижтимоий ва методик фаолликка амал қилиш долзарб бўлиб турибди. Ушбу жиҳатларни алоҳида ўзтиборда тутган ҳолда ҳар бир профессор-ўқитувчи мазкур йўналишлар бўйича ўз йўналиши, тушунчаси ва фаолият қўламига эга бўлиши керак.

Хулоса. Шундай қилиб, бошланғич таълимни ривожлантиришнинг янги йўналишлари мазмун, услуб ва самара жиҳатидан сифатли натижаларга эришиш учун мўлжалланган. Бунда ҳар бир йўналишнинг натижаси йил якунида кўриб чиқирилиши белгилаб қўйилганлигини эслатиб ўтиш жоиз.

Олий педагогик таълим жараёнида бўлажак бошланғич синф ўқитувчиларини тайёрлашда бошланғич таълим методикаси бўйича янгича назарий билим ва касбий кўникма бериш долзарб бўлиб турибди.

Бошланғич таълим методикаси бошланғич синфларда ўқитиладиган ўқув фанларининг асослари билан таништиради [8]. Шу жиҳатдан бошланғич таълим методикаси асосларини қуйидагилар ташкил этади:

- бошланғич таълим методологияси;
- бошланғич таълим дидактикаси;
- бошланғич таълимда тарбия назарияси.

Бошланғич таълим методологиясини педагогика тарихидаги бошланғич таълим босқичи, манбалари ва тизими, таълимга оид меъёрий-ҳукукий ҳужжатлар ва педагогик илмий-тадқиқотлар ташкил этади. Олий педагогик таълим жараёнида бўлажак бошланғич синф ўқитувчилари мазкур методологик асосларни чуқур ўзлаштириши тақозо этилади.

Бошланғич таълим дидактикаси ўқитишнинг методлари, шакллари

ва технологияларидан иборат. Бугунги кунда Ўзбекистон бошланғич таълимида ўқитишнинг анаъанавий дарс шакли, масофавий ва электрон-модулли технологиялари кенг жорий этилмоқда. Шу сабабли бўлажак бошланғич синф ўқитувчилари олий педагогик таълим жараёнида бошланғич таълим дидактикаси асосларини назарий ва амалий жиҳатдан ўзлаштириши лозим. Бу иш педагогик туркумдаги мажбурий ва танлов фанлари воситасида амалга оширилади.

Бошланғич таълимда тарбия назарияси 7-11 ёшли ўқувчиларнинг ижтимоий онгини шакллантириш, ахлоқини таркиб топтириш ва уларни ижтимоийлаштиришни назарда тутди. Бунда асосий эътибор ўқувчиларни дастлабки босқичда ақлий, ахлоқий, жисмоний ва эстетик жиҳатдан тарбиялашга қаратилади. Шу сабабли, бўлажак бошланғич синф ўқитувчилари олий педагогик таълим жараёнида “Тарбия”, “Бошланғич таълимда “Тарбия” фанини ўқитиш методикаси” каби мутахассислик фанларини чуқур ўзлаштириши тақозо этилади.

Эътибор берилса, бошланғич таълим методикаси бошланғич синфларда амалга ошириладиган таълим ва тарбиянинг негизини ташкил этади. Шунга кўра, мазкур йўналиш бўйича янги илмий ишланмалар яратиш зарурият бўлиб турибди. Бизнинг ёндашувимизга кўра, бошланғич таълим методикаси бўйича қуйидаги йўналишларда тадқиқот ишларини амалга ошириш мақсадга мувофиқ бўлади:

- бошланғич таълим тарихининг асосий босқичлари;
- Ўзбекистон бошланғич таълим тарихи;
- бошланғич таълимга доир халқаро таълим дастурлари;
- бошланғич таълимда амалга ошириладиган тарбиянинг назарий масалалари;
- бошланғич таълимда жорий этиладиган замонавий педагогик технологиялар;
- бошланғич таълимда кластер муаммолари;
- бошланғич синф ўқитувчиларининг методик самарадорлиги.

Мазкур йўналишларда педагогик илмий-тадқиқотларни амалга ошириш мақсадга мувофиқ бўлади.

Бугунги кунда мамлакатимиз бошланғич таълим тизимига TIMSS, PIRLS ва STEAM халқаро дастурлари ҳамда стандартлари жорий этилмоқда. Шу сабабли олий педагогик таълим жараёнида бўлажак бошланғич синф ўқитувчилари учун биз томонимиздан “Бошланғич таълимнинг халқаро дастурлари” ўқув дастури ишлаб чиқилди. Мазкур ўқув дастур асосида талабаларнинг халқаро таълим дастурлари асослари, талаблари ва стандартлари бўйича назарий билим ҳамда касбий компетенцияларини шакллантириш имконияти мавжуд. Бу дастур келгусида бошланғич таълим методикасининг асосларидан

бирини ташкил этиши кутилмоқда.

Бошланғич таълим методикасига доир амалга оширилаётган илмий-тадқиқотларни ва уларда ишлаб чиқилган методикани таълим ва тарбия жараёнига жорий этиб бориш долзарб эканлигини таъкидлаш лозим. Бу борада олий педагогик таълим жараёнида мутахассислик фанларини ўқитиш имкониятларидан чуқур фойдаланиш тавсия этилади.

Шундай қилиб, олий педагогик таълим жараёнида бошланғич таълим методикаси асосларини чуқур ўрганиш, ўргатиш ва унинг назарий масалалари бўйича тадқиқотлар олиб бориш долзарб бўлиб турибди. Бу борада бошланган ишларни амалиётга йўналтириш муҳим ҳисобланади. Айниқса, иқтидорли талабаларни бошланғич таълим методикаси муаммолари бўйича изланишларга жалб қилиш самарали ҳисобланади.

ФОЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР:

1. 2022-2026 йилларда Ўзбекистон Республикасининг инновацион ривожланиш стратегияси. // www.google.uz.
2. Жабборова О., Умарова З., Бабаходжаева Л. Бошланғич таълим педагогикаси, инновация ва интеграция. – Тошкент, 2021.
3. Жабборова О. Бошланғич таълим методикасининг янги назарий масалалари. – Тошкент, 2022.
4. Мардонов Ш. Педагогика фанидан ўқитишнинг электрон-модулли дидактик таъминотини ишлаб чиқиш технологияси. – Тошкент, 2021.
5. Мардонов Ш., Жабборова О. Бошланғич таълимда асосий тушунчалар. ХХІ аср таълим тизимида инновацион ва интеграцион ёндашувлар. Жиззах. 2021, Б. 312-314
6. Бордовская Н., Реан А. Педагогика. – Санкт-Петербург, 2001
7. Зуфаров Ш. Педагогик инноватика. – Тошкент, 2012
8. Саидахмедов Н. Янги педагогик технологиялар. – Тошкент, 2015

Журнал Оммавий ахборот воситаси давлат рўйхатидан 2020 йил 6 октябрда ўтган.

Журнал ҳар ойда бир марта ўзбек, рус ва инглиз тилларида нашр этилади.

Журналнинг ҳажми 60x84, 1/8, А-4;

«Таълим ва инновацион тадқиқотлар» халқаро илмий-методик журнали 2020 йил октябрдан нашр этилмоқда.

Педагогика, психология, филология ва тилшунослик, математика, физика ва механика, техника фанлари, табиатшунослик, тарих ва фалсафа, туризм ва иқтисодиёт, ахборот коммуникацион технологиялари, география соҳалардаги илмий ва илмий-услубий материалларни ўз ичига олади. Нашр қилинган материаллар муаллифлари Ўзбекистон Республикаси ҳамда яқин ва узоқ хорижнинг етакчи олимлари, тадқиқотчи-изланувчилари.

Журналнинг калит сўзлари:

Олий педагогик таълим назарияси ва амалиёти; умумий ва махсус педагогика ва психология, педагогика ва инновация, интеграция, Ўзбекистон, Россия ва хорижий мамлакатларнинг таълим тизими; таълим жараёни; кўп маданиятли ва минтақавий таълим; III Ренессанс, XXI асрдаги таълим; таълим ва тарбия соҳасидаги миллий ва қадрият устуворликлари; таълим сифатини мониторинг қилиш; узлуксиз педагогик таълим тизими; таълим дастурлари; умумий ўрта ва ўрта махсус, касб-ҳунар таълимининг давлат таълим стандартлари; ўқитувчиларни тайёрлаш тизимидаги таълим технологиялари.

Гувоҳнома рақами № 8882
Бош муҳаррир: Б.Б.МАЪМУРОВ

Босишга рухсат этилди 30.09.2022. Буюртма №9345.
«Бухоро вилоят босмахонаси» МЧЖда чоп этилди.

ISSN 2181-1717 (E)

9 772181 171701

ISSN 2181-1709 (P)

9 772181 170902

ISSN 2181-1717 (E)

9 772181 171701

ISSN 2181-1709 (P)

9 772181 170902